

У гэтай гісторыі прасочваюцца думкі аб тым, хто такія маскавіты. Паслухайце А.І. Лызлова: "Скіфія складаецца з двух частак: адна еўрапейская, у якой жывём мы, гэта значыць, Масква (тагачасныя – маскавіты), Русь (украінцы), Літва (сучасныя беларусы і літоўцы) і другая частка – волахі і татары еўрапейскія (крымскія, нагайскія і г.д.)". Гэта выказванне ідзе насуперак таму, што было напісана пад кіраўніцтвам Кацярыны II. Таму кніга Лызлова не друкавалася пры Кацярыне II, а разышлася толькі рукапіснымі асобнікамі. І такіх прыкладаў шмат. Яны дапамагаюць зразумець, што гісторыя Расіі, як і Беларусі, сфальсіфікавана. Гэта было зроблена таму, што ў гэты час ішоў перадзел Рэчы Паспалітай, і велізарная частка Беларусі і Украіны была далучана да Расіі. Для таго, каб аб'яднаць гэтыя землі і ўвесці думку, што мы вельмі блізкія паміж сабой народы, Кацярына II загадала аб'яднаць маскавітаў, рускіх і літвінаў у адзіны ўсходнеславянскі народ.

Беларуская лацінка

УА «Беларускі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт»

Язэчык Антон, 3 к., ЛФ

Кафедра беларускай і рускай моў

Навуковы кіраўнік – выкладчык *Кутас В.А.*

Беларусь знаходзіцца на стыку дзвюх культур: Усходняй (Рускай) і Заходняй. Рысы Заходняй культуры не маглі не захавацца ў сучаснай мове. Адною з гэтых рыс і ёсць усім невядомая беларуская лацінка. Звернемся ж да яе гісторыі.

Для нашых земляў лацінскі алфавіт ніколі не быў экзотыкай. Першапачаткова лацінка ўзнікла як сістэма транслітарацыі кірыліцы старабеларускай мовы на лацінскі алфавіт. Старабеларускай лацінкай найчасцей пісаліся юрыдычныя дакументы (Прывілей Жыгімонта III Вазы, які надаў гораду Віцебску "Магдэбурскае права" ў 1597 г.). Найбольш вядомым і значным старабеларускім пісьмовым помнікам на лацінцы з'яўляецца "Хроніка Быхаўца". У XIX ст. лацінка была прыстасавана беларускімі пісьменнікамі (Я. Чачот, Я. Баршчэўскі, А. Рыпінскі, В. Дунін-Марцінкевіч, Ф. Багушэвіч, А. Гурыновіч) для перадачы беларускай мовы. Варта адзначыць, што ў гэтым стагоддзі ў лацінку была ўведзена ўнікальная беларуская літара Ў. Ужо пазней ў было прынята ў кірыліцу. Лацінкай друкаваліся і першыя беларускія перыядычныя выданні – "Гутарка двух суседоў" (1861 – 1862 гг., 4 нумары), "Гуторка" (1862 – 1863 гг.), "Мужыцкая праўда" (1862 – 1863 гг., 7 нумароў). Таму першым алфавітам для сучаснай беларускай

мовы была менавіта лацінка, а ўжо другім – варыянт расейскай “грамадзянкі”, якім беларусы карыстаюцца і па сённяшні дзень. У XIX ст. расейскія ўлады бачылі большую небяспеку ў лацінскім алфавіце, чым у нацыянальных мовах. Забаранялася “*печатание азбук, содержащих в себе применение польского алфавита к русскому языку*”. Расейская імперыя не лічыла беларускую мову самастойнай, а толькі “наречіем” рускай мовы. Але, нягледзячы на забароны, пераважная большасць твораў на беларускай мове друкавалася лацінкай па-за межамі Расейскай імперыі.

Лацінка сучаснай беларускай мовы напачатку цалкам наследавала польскую графічную сістэму. Аднак у пачатку XX стагоддзя паўстала пытанне аб яе рэфармаванні. Першым важным змяненнем (1907 г.) была замена польскіх дыграфіў **cz, sz, ż** на **č, š, ž**. Гэтае змяненне мела сэнс ліквідацыі ўплыву польскай мовы. У гэты ж год выдавецтва “Загляне сонца і ў наша аконца” выдала ў Пецярбургу новы беларускі буквар на лацінцы. На ёй друкаваліся такія вядомыя дзеячы беларускай культуры, як Янка Купала, Э. Ажэшка, М. Багдановіч, Цётка. З публіцыстычных выданняў варта адзначыць газеты: “Наша Ніва”, “Наша Доля”, “Гоман”. Падчас I Сусветнай вайны ў двух варыянтах была выдадзена “Беларуская граматыка для школ” (1918 г.). Пасля вайны, калі Беларусь увайшла ў склад СССР, ужыванне беларускай лацінкі пайшло на спад. Пачалася “кірылізацыя” алфавітаў народаў СССР. У канцы 30-х гг. кірыліца стала пануючым алфавітам беларускай мовы ў Заходняй Беларусі. Але за мяжой некаторыя беларускія дзеячы выкарыстоўвалі беларускую лацінку, каб паказаць прыналежнасць беларусаў да заходняй культуры, напрыклад часопіс “*Znič*” (1950г. Ксёндз Пётр Тартыновіч) выдаваўся ў Рыме.

Цікавасць да лацінкі зноў павялічылася пасля распаду СССР. У 90-х гг. некаторыя артыкулы ў газетах і часопісах пачалі друкавацца на лацінцы (“Наша Ніва”, “*Arche*”, “Спадчына”). У 1993 г. на ёй выйшаў адзін нумар газеты “Наша Ніва”. Большасць рок-гуртоў пачалі выкарыстоўваць беларускую лацінку пры афармленні вокладак альбомаў і напісанні тэкстаў. Сучасны лацінскі алфавіт вельмі добра перадае фанетыку беларускай мовы, але нягледзячы на гэтае, яна ў асноўным ужываецца на некаторых інтэрнэт-старонках, мапах і шылдах. Некаторыя сучасныя беларускія пісьменнікі (Уладзімір Арлоў) пішуць свае творы на лацінцы.

Лацінскі алфавіт з’яўляецца афіцыйнай міжнароднай формай запісу ўласных імён. Згодна з правіламі ААН па транслітарацыі геаграфічных імён на лацінскі алфавіт тыя краіны, афіцыйным алфавітам якіх з’яўляецца лацінка, маюць права выкарыстоўваць яе для запісу геаграфічных і ўласных назваў у міжнароднай форме, а тыя, якія не маюць сваёй лацінкі, павінны транслітараваць сваю мову (Расія, Украіна, Кітай і г.д.). Адрасу ж узнікае пытанне: чаму на беларускіх мапах, дарогах і некаторых шылдах

можна ўбачыць трансліты такога тыпу: “IVATSEVICHI”, калі ёсць тое роднае, чым карысталіся нашыя продкі? Мала хто ведае, што нашу лацінку з поспехам зацвердзілі на X Канферэнцыі ААН па стандартызацыі геаграфічных назваў (ліпень 2012 г.). А пачалося ўсё яшчэ з 2000 г., калі была распрацавана сістэма транслітарацыі на лацінскі алфавіт Інстытутам мовазнаўства НАН РБ і пацверджана Госкамітэтам па зямельных рэсурсах, геадэзіі і картаграфіі. У 2007 г. гэтая сістэма была перапрацавана ў “Інструкцыю па транслітэрацыі геаграфічных назваў РБ літарамі лацінскага алфавіта”. А ў ліпені 2012 г. была афіцыйна прынята ААН. На сённяшні дзень існуе 6 тамоў нарматыўнага даведніка “Назвы населеных пунктаў РБ”. Ён з’яўляецца абавязковым для карыстання мясцовымі і рэспубліканскімі ўладамі.

Як бачна, мала хто знаёмы з беларускай лацініцай. І гэта – не пабаюся сказаць – “заслуга” нашай сістэмы адукацыі. Беларуская лацінка – не менш важная частка нашай моўнай культуры, чым кірыліца. Выходзіць так, што мы самі адмаўляемся ад сваёй моўнай культуры, якую, наадварот, трэба берагчы і развіваць.

Спіс літаратуры:

1. Будзьма беларусамі [Электронны рэсурс] / Лацінка, lacinka... А якія правілы беларускай лацінкі?. – 2012. – Рэжым доступу: <http://budzma.org/news/lacinka-lacinka...-a-yakiya-pravily-belaruskaj-lacinki.html>

2. Вікіпедыя [Электронны рэсурс] / Беларускі лацінскі алфавіт. – 2013. – Рэжым доступу: http://be.wikipedia.org/wiki/Беларуская_лацінка

3. Давыдоўскі, П. Беларуская арыгінальнасць / П. Давыдоўскі // Наша слова. – 2006. – №3. [Электронны рэсурс] – Рэжым доступу: <http://pawel-d.livejournal.com/3586.html>

4. Пілецкі, А. Лацінка выртаецца / А. Пілецкі // Наша ніва – 2009. [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <http://nn.by/?c=ar&i=32647>

5. Студзінская, І. Жарсьці па лацінцы — мэтрапалітэн не збіраецца нічога мяняць / Студзінская І. // [Электронны рэсурс] – Рэжым доступу: <http://www.svaboda.org/content/article/24765177.html>

6. № 8/4488 Об утверждении Инструкции по транслитерации географических названий Республики Беларусь буквами латинского алфавита // Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь. № 3, 11 января 2001.